

Тетяна Сіваш,
м. Вінниця, Україна,
Вінницький державний педуніверситет
імені Михайла Коцюбинського

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ЕСТЕТИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Глобальна інформатизація суспільства, упровадження нових педагогічних технологій з використанням найрізноманітніших електронних ресурсів забезпечує широкий доступ до інформації різної якості, зокрема й такої, що не відповідає загальнолюдським етичним і естетичним ідеалам. Особливо небезпечними наслідками, що пов'язані з поширенням мас-медіа, зазначають дослідники, є „артизована” передача насильства, жорстокості, споживацтва тощо, яку діти зі свідомістю, що ще не сформована, і відсутністю імунітету до несмаку сприймають як справжнє мистецтво. Отже, наголошують учені, суттєве оновлення освітніх систем і педагогічних технологій може бути пов'язане не стільки з інформатизацією, скільки з естетизацією освітнього середовища [5, 2].

Сучасний світовий досвід упровадження освітніх реформ, суттєва роль у реалізації освітніх концепцій яких відводиться саме предметам художньо-естетичного циклу, підтверджує цю думку. Наприклад, у навчальних планах Великої Британії кількість годин, яку відведено на предмети художньо-естетичного циклу, є досить значною: предмети „Мистецтво” й „Музика” викладаються в граматичних школах у перші три роки навчання по 2 години на тиждень; у школах Німеччини на цикл предметів „Художнє виховання”, „Музика”, „Праця” виділяється разом по 3 години на тиждень у 1-му класі, по 4 години на тиждень у 2 - 4 класах [9]. У США та Канаді в початковій школі на предмети естетичного циклу відводиться 7 годин на тиждень. У Японії кількість навчального навантаження на художньо-естетичний компонент (разом з літературою) досягає майже 50%. В Угорщині відповідно до державного освітнього стандарту предмети музичного, візуального, хореографічного, театрального, екранного мистецтва обіймають 16% загального годинного обсягу навчального навантаження в початковій школі. Зокрема, порівняння вітчизняного досвіду з угорським показує, що в українській початковій школі музика та образотворче мистецтво складають близько 7% навчального навантаження [5, 3].

Світовий досвід навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку активно досліджується багатьма вченими. Так, загальними питаннями школи зарубіжжя опікуються В. Андреев, Л. Ващенко, В. Веселова, Б. Вульфсон, О. Вознесенська, Г. Єгоров, Б. Жебровський, З. Малькова, Н. Ничкало, Л. Парамонова, О. Протасова, Л. Пуховська, Т. Харченко, А. Шевченко та ін. Питання мистецької освіти та естетичного виховання вивчають Р. Беланова, Н. Вишневська, Л. Волинець, Н. Железняк, Л. Зязюн, І. Іванюк, Л. Масол, В. Полтавець, Г. Тарасенко, В. Фролкін та ін.

Отже, світовий досвід організації естетичного освітнього середовища, що накопичений дослідниками, має бути узагальненим та систематизованим. Тому метою статті є висвітлення провідних напрямів художньо-творчого розвитку учнів початкової школи засобами естетизації освітнього середовища у світі, виявлення основних ідей та підходів, що є конструктивними для української освітньої системи.

Загальна характеристика світових концепцій художньо-естетичного виховання дітей дозволяє зробити висновок про те, що мистецька освіта розглядається педагогами різних

країн як природний шлях розвитку творчого гармонійного мислення людини й відіграє важливу роль не лише в мистецькій, а й у повсякденній праці та в наукових пошуках. Розвинуте в такий спосіб мислення сприяє знаходженню конструктивних творчих розв'язань практичних проблем – економічних, екологічних, соціально-культурних тощо [11].

Так, наприклад, загальновідома у світі гуманістична життєва філософія, що характеризує стиль життя в скандинавських країнах. Ця філософія виявляє себе в турботливому ставленні до людини і, зокрема, до освіти як важливого чинника становлення особистості. Отже, у національному навчальному плані, наприклад, Норвегії, визначено, що метою освіти є надихання кожного на самореалізацію в ім'я спільного добробуту, тому сучасна концепція загальної освіти в Норвегії ґрунтується на ідеї поєднання особистих потреб людини в її творчому різнобічному розвитку та суспільних інтересів, їх взаємовідповідності. Підкреслимо, що „потреба у творчому розвитку кожної особистості мислиться норвезькими педагогами великою суспільною цінністю, оскільки неповторність кожного стає загальним надбанням” [2, 21].

Безумовно, така освіта має прищеплювати почуття відповідальності за збереження та розвиток національної культурної спадщини, розуміння її цінності як самобутньої складової загальнолюдської мистецько-культурної скарбниці, виховувати толерантне ставлення до інших культур, здатність до спілкування та співробітництва на засадах рівності [11].

Мистецька освіта в Норвегії як важлива складова технології художньо-творчого розвитку школярів є органічною частиною загальної шкільної підготовки. Важливо, що філософія норвезької освіти не протиставляє мистецтва наукам, тому мистецтва вивчаються і як самостійні предмети, і як естетична складова змісту інших дисциплін та навчальних тем, використовуються як метод навчально-виховного процесу [11]. Наприклад, норвезькі педагоги вважають, що можливість дитини виразити свої почуття та донести їх різними художніми засобами, радість від усвідомлення можливості самореалізації сприяє розвитку почуття людської гідності, самоствердження, позитивної самооцінки, задіює особистісні механізми самодисципліни, розвиває здатність до напруженої праці, бажання набути певні навички й уміння заради самовираження. Усе це, відзначає Л. Волинець, є психологічною основою реалізації важливого принципу норвезької освіти - принципу навчання, що виховує [2, 21].

Технології художньо-естетичного розвитку дітей у Швеції є надзвичайно важливою складовою в реалізації актуального завдання сучасної освіти – формування в учнів ціннісного ставлення до культурного розмаїття, що виявляє себе в різномасштабних контекстах: на рівні власної країни, Європи, усього людства. Зокрема, згідно з розробленими навчальними планами школа має призвичаїти учнів не лише до спілкування іноземними мовами, а й до обізнаності з визначними здобутками шведської, північноєвропейської, загальноєвропейської та світової культур [3, 10].

Значний вплив на дітей молодіжної музичної культури зумовлює увагу шведського суспільства до музичної освіти підрастаючого покоління. Наголошується на тому, що молодіжна музична культура формується в умовах складного сучасного музичного життя, характерними рисами якого є використання різноманітних нових технологій створення музичних творів і полікультурність творчості молодих музикантів, що дедалі зростає. Водночас, якість молодіжної музичної культури значною мірою зумовлена результатами загальної музичної освіти в школі. Отже, за загальну мету музичної освіти школярів у Швеції вбачається, перш за все, створення відповідної культурної атмосфери як у навчальному закладі, так і в суспільстві загалом. Тому обов'язкова музична освіта розглядається державою як один з важливих засобів соціалізації та саморозвитку учнів, підвищення рівня

культури й гуманізації суспільства [10]. Реалізація названої мети передбачає посилення уваги в навчальних програмах з музики до тих видів діяльності, оволодіння якими дозволяє використовувати музику як засіб інтелектуально-художнього самовираження особистості та взаєморозуміння, тобто актуалізувати комунікативну, креативну та естетичну функції музики [3, 12].

Заслугове на увагу надання учням шведської загальноосвітньої школи медіа-освіти (обов'язкова з 1994 року). Усвідомлення впливу реклами та засобів масової інформації на свідомість і підсвідомість людини саме через візуальні образи сприяло посиленню уваги уряду та педагогів до цієї проблеми. Розвиток умінь критично інтерпретувати зміст інформаційних повідомлень, їх мету, виховувати в дітей власне ставлення до кінопродукції (телевізійні програми, художні фільми), умінь розуміти сутнісний зміст подібних художніх образів, формувати власну естетичну оцінку – усі названі завдання стали офіційною стратегією освітньої політики Швеції в педагогічній галузі. Важливо додати, що загальноосвітня школа ознайомлює учнів із сучасними електронними технологіями та навчає користуватися деякими з них [3].

Оновлення змісту освіти в Данії було розпочато реформою 1987 року, де одним з основних пріоритетів було визначено сприяння розвитку креативності учнів, тобто художньо-естетичному розвитку молоді [7, 2]. Для реалізації цього завдання в датських навчальних програмах Folkescole (9-річна школа для дітей 7 - 16 років) передбачено обов'язкове вивчення низки предметів художньо-естетичного циклу. Це такі предмети, як: музика, мистецтво (візуальні мистецтва), ремесла (рукоділья, художня обробка деревини, металу тощо), текстильний дизайн. Обов'язковим є також вивчення релігійного мистецтва та його символіки (духової музики, візуальних зображень, культових архітектурних споруд), що вивчається в рамках предмета релігієзнавства [1, 26]. Художньо-естетичне виховання дітей в Данії спрямоване на формування людини-співтворця, тому значну частину навчального часу з мистецьких дисциплін присвячено практичній художній діяльності. Так, наприклад, загальна музична освіта, на думку датських педагогів, має розвивати в дітей здатність відчувати музику й виражати себе за допомогою звуків [9].

Загальною метою вивчення в датській школі, наприклад, предмета „Мистецтво”, є набуття учнями „зображувальної компетентності”, що відіграє велику роль у культурі сучасного суспільства. Формування цієї здібності відбувається через художню творчість, що розуміється датськими педагогами як засіб комунікації та самовираження особистості. Отже, через творчість, практику, художній аналіз, вивчення зображувальних форм та візуальних образів масової культури в школярів розвивається повноцінне візуальне сприйняття та навички художньої творчості, тобто дитина виховується як співтворець культури [1, 27; 7].

Досвід французького уряду та педагогічної спільноти в проблемі естетизації освітнього середовища заслугове на особливу увагу вітчизняних спеціалістів. Так, у грудні 2000 року зусиллями двох міністерств – Міністерства освіти і Міністерства культури – у Франції розроблено план „Мистецтво і культура в школі”, а мистецька освіта була визнана одним з пріоритетних освітніх напрямів. Головною ідеєю програми „Мистецтво і культура в школі” стало включення до блоку „фундаментальних дисциплін” розділу „Художнє виховання”, предмети якого відіграють важливу роль у навчально-виховному процесі й допомагають засвоюванню інших дисциплін. Так, наприклад, музика сприяє вивченню математики, пластичні мистецтва стають у нагоді при вивченні математики, природознавства, театральне мистецтво допомагає опанувати літературу тощо [8, 20 - 21].

Планом передбачено низку новацій у створенні естетичного освітнього середовища: поглиблене викладання предметів художнього циклу (із збільшенням навчального

щотижневого навантаження), підтримка вже існуючих факультативних мистецько-культурних програм („культурні класи”, художньо-творчі ательє), сприяння розвитку хорового співу (кожна школа повинна мати хор), обов’язкова співпраця із закладами культури (забезпечення всім дітям рівного доступу до культурної спадщини людства: музеїв, центрів сучасного мистецтва, художніх галерей, концертних залів, бібліотек, кінозалів, консерваторій тощо).

Заслуговує на особливу увагу модель художньо-естетичної освіти в Японії, що ґрунтується на ідеї здатності кожної людини відчувати природну красу. Традиційно в цій країні вважають, що можливо й необхідно розвивати не лише інтелект, а й емоційність, що є основою естетичного сприйняття, тому здібності поета, художника й музиканта можна й потрібно розвивати в кожній дитині.

Дослідники відзначають, що японцям притаманне традиційне для Далекого Сходу світорозуміння, сутнісною характеристикою якого є відчуття людиною своєї єдності та гармонійної взаємодії з Природою. Мистецтво, на думку японців, покликане виявляти красу й робити її відчутною. Саме тому, уважають японські педагоги, дітей треба вчити відчувати красу, учити сприйняття прекрасного, тому що вони переконані, що ніякий науковий і технічний поступ не здатний змінити естетичну та етичну складові людського життя [4, 28].

Відзначимо особливе місце й роль викладання каліграфії в художньо-естетичному розвитку школярів. Каліграфія в Японії вважається мистецтвом. Отже, засвоєння певних каліграфічних навичок дозволяє людині вже не писати, а малювати, до того ж не пером, а пензлем. Ієрогліфічне письмо розвиває в людини бездоганне відчуття пропорцій, динаміки, руху, здатність цінувати простоту й вишуканість лінії. Не дивно, що практично кожен японець може професійно, точними штрихами зобразити пагін бамбука чи гілку квітучої сакури [4].

Значна увага в японській системі формування естетичного освітнього середовища приділяється розвитку в учнів колірної чутливості зору. Уважається, що тонке сприйняття кольорів, уміння гармонійно їх поєднувати сприяє розвитку „художнього” рівня культури праці в усіх сферах, збагачує світобачення, розвиває емоційність особистості та її здатність відчувати найтонші кольорові й емоційні нюанси, стани й настрої, що зумовлені впливом кольорів та їх відтінків.

Особливою рисою японської системи художньо-естетичної освіти є ставлення до музичного мистецтва. Навчання музики може починатися в досить ранньому віці, у дитячих садочках, що працюють за системою відомого японського скрипаля й педагога Шініці Судзукі, педагогічна концепція якого ґрунтується на ідеї сенситивності раннього дошкільного періоду для емоційного та чуттєвого розвитку дитини [4].

Головною метою естетичного виховання учнів у школах США є формування всебічно розвиненої, гуманної, творчої особистості. Дослідники відзначають три основні складові частини естетичного освітнього середовища в школах Америки: 1) загальні заняття мистецтвом, що є обов’язковими для всіх учнів; 2) виконавча майстерність (виконання вокальної та інструментальної музики, сценічна гра, художній дизайн, танок, музикування); 3) загальна естетизація атмосфери школи – класної кімнати, шкільної будівлі та пришкільних майданів. Так, наприклад, пріоритетними тенденціями естетизації педагогічного процесу в школах Америки є: залучення до викладацької діяльності в школах майстрів мистецтв, їх співробітництво з учителями; виховання полікультурної особистості з духовно багатим світоглядом. Естетизація педагогічного процесу в школах англomовних країн – США, Канаді, Великій Британії – здійснюється за технологією створення естетичного поля, одним із шляхів реалізації якого передбачає доповнення змісту кожної навчальної дисципліни

естетичним компонентом ("естетика мовлення", "естетика математики", "естетика природознавства" тощо) і водночас диференційоване вивчення предметів мистецтвознавчого циклу [6].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що сучасні технології художньо-творчого розвитку мають за мету формування особистісно-ціннісного ставлення дітей до мистецтва, їхніх світоглядних уявлень, розвиток загальних та спеціальних здібностей особистості, художньо-образного мислення. Світові технології мистецької освіти спрямовані на стимулювання творчого потенціалу особистості, виховання потреби й здатності молоді до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

Отже, провідні напрями естетизації освітнього середовища ґрунтуються на таких складових компонентах, як мистецька освіта школярів (набуття в навчальному процесі знань, розвиток навички аналізу, інтерпретації та оцінювання художніх творів, творча художня діяльність), інтегрований підхід до проведення занять (використання естетичного компоненту у вивченні навчальних предметів), позанавчальна соціально-культурна діяльність (участь школярів у мистецько-культурних проектах, програмах тощо), загальна естетизація середовища школи. Зокрема, досвід соціально-культурної діяльності, що набувають учні за період навчання, сприяє формуванню в них почуття відповідальності за збереження мистецько-культурного середовища та співтворчості в його відтворенні.

Інтеграція України до європейського простору вимагає вивчення світового досвіду, який, безперечно, може збагатити вітчизняну педагогічну теорію і практику. Відзначимо, що досвід естетизації освітнього середовища, організації активної художньо-творчої діяльності учнів заслуговують на подальше вивчення та впровадження в педагогічну практику української освітньої системи.

Література:

1. Волинець Л. Загальна мистецька освіта в середній школі Данії / Л. Волинець // Мистецтво та освіта. – 2005. – № 2. – С. 25 – 28.
2. Волинець Л. Загальна мистецька освіта в школах Норвегії / Л. Волинець // Мистецтво та освіта. - 2004. - № 1.- С. 21 - 25.
3. Волинець Л. Загальна мистецька освіта у школах Швеції / Л. Волинець // Мистецтво та освіта. - 2004. - № 3. - С. 10 - 14.
4. Волинець Л. Художньо-естетична освіта в Японії / Л. Волинець // Мистецтво та освіта. – 2002. – № 1. – С. 28 - 30.
5. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва - джерело освітніх інновацій / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. - 2001. - № 1. - С. 2 - 5.
6. Масол Л. М. Концепція художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах // <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/pozashkilnaosvitaukraini/npb/>
7. Петрова Н. Вот где сказка стала былью. Гимназия – одно из звеньев в системе образования Дании / Н. Петрова // Чужая Азбука. – 1996. – № 35 – 38. – С. 2.
8. Полтавець В. Інноваційні проекти мистецько-культурних програм у школах Франції / В. Полтавець // Мистецтво та освіта. – 2005. – № 1. – С. 20 – 22.
9. Сравнительная педагогика : школьное образование за рубежом : сб.Науч. ст. / под ред. В. Андреева. - Минск: НИО, 1999. - 119 с.
10. The Education System in Sweden (2000 – 2001) // Eurybase 2001. The information data base on Education Systems in Europe [Електронний ресурс] // <http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/eurybase.htm>.
11. The Education System in Norway (2000 – 2001) // Eurybase 2001. The information data base on Education Systems in Europe [Електронний ресурс] // <http://www.eurydice.org/Eurybase/Application>.

Сіваш Т.Д. Зарубіжний досвід художньо-творчого розвитку дітей у контексті естетизації освітнього середовища початкової школи / Т.Д. Сіваш // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті

європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р. / за ред. Г.С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 54-58.